

SCRIPTURÆ SACRÆ

CURSUS COMPLETUS,

EX COMMENTARIIS OMNIUM PERFECTISSIMIS UBIQUE HABITIS, ET A MAGNA

PARTE EPISCOPORUM NECNON THEOLOGORUM

EUROPÆ CATHOLICÆ,

UNIVERSIM AD HOC INTERROGATORUM, DESIGNATIS,

UNICE CONFLATUS,

*Plurimis annotantibus presbyteris
ad docendos levitas pascendosve populos altè positis.*

ANNOTAVIT VERO SIMUL ET EDIDIT

J.-P. M****.

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS DECIMUS-SEPTIMUS.

IN ECCLESIASTEN, IN CANTICUM CANTICORUM IN SAPIENTIAM,
ET IN ECCLESIASTICUM COMMENTARIUM. — *CONCORDE DES LIVRES
SAPIENTIAUX.* — VARLE DISSERTATIONES ET ANNOTATIONES.

UNIVERSIDAD DE NUEVO LEÓN
Biblioteca de Arte y Letras

PARISIIS,

APUD EDITOREM,

IN VIA GALLICÆ DICTA,
RUE D'AMBOISE, BARRIÈRE D'ENFER.

1841.

Capilla Alfonso
Biblioteca Universitaria

44463

BS 548

M5

V. 17

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZFONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

000000

DE LYRA VITA.

DE LYRA (Nicolans), quem aliqui Anglum, alii Flandrum Batavum ex oppido quod in Brabantia vocatur *Lyra*, ducunt, fuit Gallus ex Neustria, in Veronicensi conobio provinciae Franciae, Minorum amplexus institutum. Parisiis sacrae Scripturae addiscende et interpretandae omnem admovit operam, eamque feliciter impendit; namque universos Bibliorum codices duplici commentario, litterali scilicet et morali illustravit, aperuitque posteris viam sacrae eloquia facilius explicandi. Non desunt tamen qui tanti viri lucubrations contemnunt, eas legere dedignantur: sed tantam divinarum Scripturarum intelligentiam, et eam veram puram ac germanam praeditus erat, ut in eis exponendis nullum eruditissimorum theologorum sui temporis parem habuerit: unde et doctrinae ubertatem admirari et venerari debent. Pluribus elogiis scripta ejus non solum Catholicis, sed plures haeretici prosecuntur. Unde quodam communi ac duplici proverbio dixerunt: *Si Lyra non lyrasset, multi delirasset; et: Si Lyra non lyrasset, Ecclesia non saltasset.* Plures voluit à Judaismo ad christianam conversum re-

ligionem; sed quo niantur fundamento prorsus ignoro, nisi quia Hebraice linguae erat peritissimus: quasi verò omnes qui Hebraeum perfectissime callent idioma, debeant esse genere Hebraei; ostendunt mihi in tot et tantis ejus libris aliquod exstare indicium. Sanè nullum est, in libris quos contra Judaeos generatim, et in particulari quos contra Judaeum quemdam scripsit; poterat enim dicere se Judaeum fuisse et tamen hanc sectam dereliquisse, et ad fidem catholicam transisse. Praeter autem perpetuas postillas et Commentarios in universa Biblia, plura eruditè scripsit, ut videre est apud Wadingum in Biblioth. Minorum.

Antequam verò ad praestantissimi auctoris in Ecclesiasten opus accedamus, perutile sanè erit nonnulla de eodem sacro libro praefationis more delibare, quae scripsit, saepissime nec satis unquam appellatus doctissimus interpres, Cornelius à Lapide, cujus proinde Prolegomena statim subjiciuntur, addito etiam S. Hieronymi in Ecclesiasten Proemio.

CORNELII A LAPIDE
IN ECCLESIASTEN (1).
Prolegomena.

Tria hic de more paucis praemittenda sunt: primum, quae et quanta sit libri auctoritas, ac quis au-

(1) Titulus est Hebraice *Koheleth*, femini generis, ad verbum, congregatrix, vel, concionatrix. Aliqui intelligendum putant nomen *nephesch*, anima, quod apud Hebraeos frequenter intelligitur. Alii *cohmah*, sapientia, quod ego magis probo, quae concionatrix dicitur, quia *foris predicat, et in plateis dat vocem suam*, Proverb. 1. 21. (Maldonat.)

Hic liber Hebraice ita inscribitur: *Sermones Koheleth, filii Davidis, regis in Jerusalem.* Quibus in verbis nomine *Koheleth* Salomonem regem indicari nequit dubitari, quum Davidi praeter Salomonem in regno Judaico, cujus caput Hierosolyma fuit, successisse filiorum neminem constet. Tribuitur verò Salomoni illud nomen nullo alio veteris testamenti loco, sed tantummodò in hoc libro, ut ejus auctori, et quidem, praeter inscriptionem sexies, 1. 2. 12; 7. 27; 12. 8, 9, 10. Est igitur nomen Salomonis symbo-

licum, seu agnomen, quale ex aliquo factio seu eventum accedere solet. Nec obstat forma nominis *Koheleth* feminea, quum et alia virorum nomina terminatione feminea apud Hebraeos essent, ut *Ahemeth* Joadae filius, 1 Chron. 8. 26. Esdrae 2. 37 (a). 9. 42. *Phaereth*. Ut verò cur Salomoni, ut hujus libri auctori, nomen *Koheleth* indium fuerit, intelligimus, de illius significato quaerendum est. Atque verbum quidem *Kahal*, unde illud nomen derivatur, in forma niphali (kal non exstat in vet. Test. libris) se congregare, ut

(a) Talia nomina forma feminea, significatione masculina, habere et Arabes, observat Bochartus Hieros. part. 1. l. 2. cap. 4. t. 1. p. 25, edit. Lips. Notissimum illud *Kalifa*, proprie, successor, vicarius. Conf. Gesenius Lehergeb. p. 468, not. et Additam. p. 378. Ceterum *Koheleth* semel tantum, 7. 28, cum verbo femineo construitur, formae ratione habitae, locis reliquis omnibus ut masculinum tractatur.

quis finis et scopus; tertium, quæ ejus partitio, quot membra et partes.

Num. 16, 5, 20, Jos. 18, 1, al., et in Hiphil congregari populum, ut Num. 10, 7, 20, 8, denotat, unde nomen *Kahal* sæpe obivium congregationem hominum, cætum significat. Hinc ex veteribus Hebræis erant quæ Salomone inde quod in concione verba fecerit nomen adeptum esse putarent, quasi concionatorum diem ceres (c). Eadem jam Græci Alexandrini sententia fuit, qui nomen Hebræum per *Εκκλησιαν* reddidit, à concionando concionæque populo, id est, concionatorem, cujus audientiis cuncta vocat populus (b). Grotius maluit *Κοιηθη*, *καθημεριον* interpretari, *collectorem*, sententiarum (c), puta, c. ut intelligamus, inquit, redactas in hunc librum varias hominum, c. qui sapientes apud suos quisque habebantur, opinionum, de beatitudine, planè sicut libri *omnes apud Hebræos* aut esse possunt de divini rerum humanarum gubernatione, aut contra eam, sententias collectit, ut Scilicet sententiæ adverserunt et illud, quod tamen verbum *Kahal* quod nomen *Kahal* non nisi de hominibus, nusquam de rebus dictisve congregatis usurpatum reperitur, et hoc, quod minime varie variorum de summo bono sententiæ, uti Grotius sibi persuasit, hoc libro continentur; sed auctor suam tantum de summo bono sententiam tradit, eamque pluribus argumentis illustrat confirmatque. Doederlein nomen *Koheleth* significat à cognatis nominibus concionem notantibus, hanc diversum ratus, hanc *consensum eranturum, academiæ*, qualem patet vit à Salomone opinatum fuisse et stabilim, depolari censuit (d). Præterea hunc librum existimavit ex *actis Academiae Salomonæ* à propheta quodam in compendium redactum esse. Sed tamen hujus libri originem à appellationis causam à Salomone ætatis rationibus non possimus non prorsus alienam judicare. Alii nomen *Koheleth* è cognatis Hebræicæ linguæ explicare tentantur. Atque ex Syriaco quidem exclamatio, vociferatio, et locutiones, *verborum*, Libby, de Dion, in Animalibus, erit, vocabula *קוהל* interpretatur, *verba vocis exclamantis*, eo, addit sensu, quo Joannes dicitur *vox clamantis in deserto*. Quæ sen-

(a) Sic in *Mezdrach*, veteri Commentario in hunc librum, quod verba ejus dicta sunt in concione. Quorsum adfert illud I Reg. 8, 1: *Tunc congregavit Salomo seniores Israelis etc.*, et v. 2: *Et congregati sunt ad Salomonem omnes viri Israelis*, in qua ipsa congregatio rex bene precatus est *universis cætu Israelis*, v. 14. Hinc referunt quæque, quod 2 Paral. 6, 45, Salomo narratur in alio tempore erigi jussisse *augustinum anemum*, ex quo orans et ad populum loquens ab omnibus audiri possit.

(b) Hieronymus in Commentar. ad 1, 1: *Εκκλησιον Græco sermone appellatur, qui cætum, id est, Ecclesiam congregat, quem nos nuncupare possumus concionatorem, eo quod loquatur ad populum, et sermo ejus non specialiter ad unum, sed ad universos generaliter dirigitur.*

(c) Eadem videtur Arabici interpretis mens fuisse, qui hunc librum *libri collectarum* inscripsit, et prima illius verba, quæ Græci *βιβλια κοληθητικη* sunt, *dicta collectoria* reddidit.

(d) A. Aman, inquit in Scholias ad libros poeticos v. est. p. 170, Orientis viri eruditè conciliabant consensusque privatos, disputationibus, prelectionibus carminum, et poeti extemporaneæ de rebus ad se gentisque suæ facta et decus, ad religionem, ad rerum humanarum sapientiam pertinentibus dicatos; atque hodie adhuc conservant illa instituta, antiquis à *Ababbas Macamat* dicta, referente Niebuhrus, *Beschreib. Arab.*, p. 407. Ex hoc ferè genere celebratur à *Harrisi consensum*, quorum partem Schultensius edidit. Sed consensum qui dicitur illorum rationem planè aliam esse constat, quam qualem sibi postulat Doederlein, quatenus sibi formantur alii cogita-

Quæritur ergo primo, quæ et quanta hujus libri sit auctoritas, quis et qualis ejus auctor? — Resp.: Auctoritas hujus libri est canonica sacre Scripture:

tentia quæ vix habeat que esse commendat, J. J. Schultens, in dissertat. de Utilitate dialector. Oriental. ad tuendam integritatem cod. Hebr., cap. 2, § 24, in *Sylloge Dissertat.* part. 1, p. 377, collato Arabico *exarati cutis*, penitentiæ *ex multa spiritali exercitatione*, hinc *spualis*, quoniam hinc notioribus cognata sit notio *penitentia*; hanc significationem vocabulo *Koheleth* tribuit, et, *verba penitentia filii Davidis*, reddidit. Verum curā penitentia liber nomen sit nactum, causa apparet nulla, quoniam auctor esse tantquam eum quem factorem suorum penitentem, nusquam in illo prodatur. Non est igitur ut nomen Hebræico talem significationem assignemus, quæ à constanti radice *Kahal* vocemque ab eâ derivatam apud Hebræos usu tantopere abhorret. Quis ipsa de causâ nec probare possumus, quod nomine *Koheleth* alii vel *verum humanarum perturbationem* (a), vel *senem* (b) significari voluit. Nos tamen admittendum arbitramur in veterissimâ illâ, quam supra retulimus, sententiâ, *Koheleth* esse eum qui *coram concione ad se congregatâ verba facit, oratorem, publicam sapientia doctrinam*. Quæ appellatio Salomonis, regis, quatenus hujus libri auctor perhibetur, quam rectè conveniat, argumentis quod liber tractat, enarratio docet.

(Rossmüller, inquit Reiske ad *Abfidele Annal.* t. 5, p. 728, sunt dissertationes, in quibus enarrantur quæ in publicis conventiis, concursibus plebis, dicta factaque fuerunt. Propriè *consistentie*, seu concursus populi, coronæ spectatorum et auditorum; ut Græci talium narrationes *στον*, *περιστασις*, *αυτοκρατορ*, *λογος*, appellant. *Μηκι* *επι* *επι* *περιστασιον* *βιβλιον*, plani, impostores, prestigiatores, haematurgi, qui populi multitudinem ad se allicunt. Talis fuit illud, quod, quem Harrarius in usquequaque dissertatione introducit, alia atque aliâ et semper diversâ ratione impostores: criminosi auditorum emungentes. . . . Est ergo hic Harriri liber enarratio factorum, quæ aut revera subit, aut saltem fingi subisse suis in itineribus Harrarius, Conf. *libellum*, in quo operis Harrariani indolem descripsimus, qui inscribitur: *Ueber einen arabischen Roman des Harriri*, Leipzig, 1801. Cæterum in similem et, in quâ Doederlein fuit (quam tamen postea in Præfat. ad verba hæc, hujus libri interpretationem mutavit) de libri *Koheleth* appellatione et origine, sententiam incidit H. E. G. Paulus in Commentar. Artificiose illam exornavit Nachtigall.

(a) Et Eberh. Scheidius (in Bonneti Analyt. illustrat. Ecclesiastæ p. 32), qui à verbo Arabico supra indicato *Koheleth* propriè *marciumum, exsiccationem*, et hinc eum qui omnia *fastidit*, cujus animum rerum omnium beatum subit, denotare existimat.

(b) Ha. Joan. Simonis, qui in Lex. Hebr., ex verbi arabici significatione *corrugandi culam* derivat *senectutis* notionem, quare *Koheleth* *senem* veritè addidit hæc ratio: « Scripsit enim Salomo Ecclesiasten in senectute, idque nominis sub terminatione femininâ sibi tribuisse videtur, ad insinuantium animum suum effeminatum, quæ senæ ad idolorum à feminis se appellari passus fuerat, et quod planè ineptum est, et nullâ renotatione dignum. *Senem* nomine Hebræico denotari censuit et Th. Laman, Dindorf (in Progr. *Quædam nomina Koheleth Salomonis tribuere*? Lips. 1794), sed collato Arabico, quod nomen tamen, ubi jam Dathius monuerat in *Sanuus* sententiam, quod idem illud in subsidium vocavit, non tam *senem*, quam *adultæ et consistentis ætatis* unam tenet. Et iterum alios minus verisimiles sententias, quas recensentur Carpovius in *Introduc.* ad libros reteris Testamenti, part. 2, p. 206, Bertoldi, et Empey in libro: *Koheleth scriptus de summo bono*, p. 780, seqq.

semper enim hunc librum Hebræi, æquè ac Græci et Latini, habere in Canone librorum sacre Scripture, nec unquam hæc de re dubitatum est; unde semper recensitus est inter libros protopocanonicos, tanquam canonicus primæ classis. Id patet ex Canon. Apost., can. ult.; ex conc. Laodicensi et Carthag. III, ac Florent. et Trid., sess. 4; S. Athanasio, S. August., S. Hieron. in *Prologo Galeato*; Innocentio primo, Gelasio et cæteris, qui catalogum librorum canonicorum texerunt, ex quo pauculos hæreticos, quos sine nomine recenset Philastrius, hæres. 152, et Jacobus Christoph., præfat. in Cant., ac nonnullos Judæos, qui, teste S. Hieron. in fine Comment., opinati sunt hunc librum favore sectæ Epicureorum, scripturæque à Salomone, cum veneri et ventri indulgeret, quos secutus est Theodoros Mopsuestenus, ex monacho apostata, et Nestori magister, qui videns vanitatem mundi, ac præsertim luxuriam, quam monachus spreverat, et apostata factus repetierat, hoc libro damnari, dixit Salomonem composuisse Ecclesiasten, *cum propheticæ gratiam non accepisset, sed tantum illam prudentia gratiam, quæ altera est, uti referunt in synodo V. Constantinop.*, actione 4. Hi ergo Ecclesiastæ objiciebant quatuor: Primum, quod creaturas Dei bonas condemnare videatur ut vanas, cap. 1; secundum, quod eodem capite videatur docere æternitatem mundi, cum ait *nihil sub sole novum*; et: *Terra in æternum stat*; tertium, quod, c. 2, dicat *nil esse melius quam comedere et bibere, quod planè videtur esse pecuniam, Epicureum et voluptarium*. Atque hæc impigresse Epicurum, testatur Clemens Alexandr., lib. 5 Stromat.: *Hinc, inquit, Epicuri mentem subit casus, cum hoc dictum non intellexisset: VANITAS VANITATUM, etc.*; quartum, c. 3, 4, videtur suspectus de animæ mortalitate, cum dicit: *Unus interitus est hominis et jumentis*.

Verum ad illa singulis quibusque locis respondebo, ac longè aliam fuisse Salomonis mentem demonstrabo, Lymphaticus Martinus Lutherus, pariter excucullatus, qui malo suo genio actus, effusore, ino insanire ausus est in colloquiis convivialibus, auctorem Ecclesiastæ videri sibi *vereis et calcariis destitutum equitare tantum in sociis, Ecclesiasten esse sicut Thalmud ex variis libris consarcinatum*. Ad hæc, sententias Salomonis quas mente accumbens funderet, fuisse ex ore loquentis exceptas, et postea in libris digestas; nimirum homo tenentulus et assiduis calicem meritis Salomonem ex suo metiebatur ingenio; ipse enim non nisi benè potus et quasi ebrius dicere et scribere consueverat, idcirco ejus scripta insula, vomitu, asonit, sorbibus, dieticis, conviciis referta sunt, ut non in libris, sed in scyphis studuisse, equæ inter pocula exarsisse, ino eructasse et evomuisse videtur. Unde rectè de eo cecinit noster Andreas Frusius.

Biblia, quæ tua sunt, sunt pocula bæctica, Luther: Est apotheca tua bibliotheca tua.

Auctor ergo libri hujus canonici primus et primarius est Spiritus Sanctus, qui hæc suggestit, et inspiravit Salomoni; Salomon verò eadem prolocutus, deinde

conscriptit, aut ejus scribas scribenda dictavit; perinde ut David pater ejus Psalms et ore cecinit, et calamo conscripsit, ac posteritati consignavit; uterque enim tam viva voce quam scripto docuit populum. Ita censentur passim doctores et interpretes (1). Illic patet

(1) Non desuerunt tamen è criticis, qui falsò inscriptioni Salomonis opus suspicarentur, ejusque res personam simulasse scriptorem aliquem, ductum aliqui, qui exerecenti ingenti gratia opus illud susceperit, Salomonis stylum et res ipsas exprimens; quemadmodum Græcos auctor libri *Sapientia eodem consilio stylum, et sententias Salomonis in suo opere affectat*. Dum post Salomonem scriptum opus Grotius Præfat. in Eccles. suspicavit; et in Eccles. 12, 11, 12, ab aliquo viro docto, jussu Zorobabelis, exaratum credit, ut æternum penitentia Salomonis monumentum staret: in capite vero 12, 12, ad filium ejus Abiud sermonem converti suspicatur illis verbis: *Hic amplius, filii mi, ne requiras*. Siquidem autem his rationibus, quod in eo libro plurima deprehendit aliena à puritate eloqui Judæici, quæ non nisi in Esdrâ et Daniele recurringunt. Scilicet Galovius, qui omnia sedulo examinavit, collectis pariter verbis Chaldaeis, quos sparsim Grotius in suo commentario annotavit, nonnulli quorum offendit, è quibus due priores ex Hebræo dubio procul deducuntur; due relique Chaldaæ: vel Arabice sunt voces, factæ apud Hebræos ætate Salomonis obtinentes; cum enim quum latè pateret Hebræica lingua, nostro seculo ignotæ, contingere facile potuit ut plura continueret, quæ hodie non nisi in linguâ Chaldaicâ et Arabice perscrutentur. Quis insuper prohibet quod Salomon aliquos finitimarum gentium voces usurpaverit?

Auctor opinionum quorundam Hollandorum theologorum testatur, non deesse qui credant dialogum tuo eo libro scribi inter plura virum et impium, dogmata Sadduceorum defendentem. Profecto, inquit, in illo plura inter se pugnantia occurrunt, quæ ab uno eodemque scribi nequeunt. S. Gregorius Magnus, lib. 4, Dialog., cap. 4, scribi reipsâ quidem librum hunc dialogum esse; et tamen in eo plura contineri inter se plane opposita. Plura pugnantia scripta esse ab auctore fatetur; sed oratoris libe personam gerit et principis, qui pro concione populum instituit, impiorum cavillationes proponit et refellit; vel, si mavis, suos ille priores ætatis sensus prodit, quam absurda et ridenda ipse olim saperet, simul demonstrans. Denique viri sapientis personam gerit in utraque partem disputantis, qui expositis variis alioquin rei sententiis, omnia perpendit, omnia excutit, et aquâ judicii lance utriusque partis momenta librans, tandem in sanietem inclinat. Occurrunt in eo quidem Sadduceorum et impiorum opiniones, quibus tamen auctor nunquam adheret; alterum vitam æternam, cap. 12, 8, 9, et premia penæque post obitum, cap. 12, 14. Laudibus prosequitur sapientiam, virtutem, justitiam; orationem suam claudens, in eo totam hominis rationem stam esse prodit, ut Deum timeat, æque preceptis obsequatur, Eccles. 12, 15.

Verum ne ultra immoremus cavillationibus referendis et conjecturis quas turidæ quædam mentes, inquietæ, superbes, sed tantum studentes, pronove, de quibus Apostolus, 2 Timoth. 3, 4, quæ speciem doctrinæ et pietatis præferunt, rem non habent; damnant cætera, quæ minus assentuntur, et divinas Scripturas perinde ac libros quosque profanos habent; in preferendis conjecturis suis de auctoribus sacris, atque in rejiciendis Ecclesie et probatissimæ vetustatis auctoritate procelesores sunt, quum si de profertendo in auctorem aliquem classicum quicquid ageretur. Deferendum aliqui saltem censent judicio criticorum, et diuturnæ ac nunquam turbata scriptura, cui opus aliquod longè ætate vindicatum est,

primò, ex ipso libri initio: *Verba Ecclesiastæ, filii David, regis Jerusalem*; quæ verba non sunt titulus libri, sed ipsum libri exordium, ac prima ejus pars. Secundo, idipsum patet ex cap. 12, ubi de se Salomon loquens in tertiâ personâ, disertè assertit: *Ecclesiastes cum esset sapientissimus, docuit populum, et enarravit quæ fecerat, quasi verba utilia, et conscripti sermones vetustissimos*. Quid clarior? Tertio, quia passim Salomon hic de se loquitur in primâ personâ, dicens: *Ego Ecclesiastes fui rex, vidi, consideravi, locutus sum, reputavi, verti, converti, consideravi, etc.* Hallucinatur ergo R. Moyses Kimchi, tract. de Script. sacr. et nonnulli Hebræi, præsertim Thalmudici, quos citat et sequitur Euginus in cap. 1 Gen., ac citat eosdem Melchior Canus, lib. 2 de Locis, cap. 11, qui censent Salomonem ore duntaxat hæc sua scita et parabolas emittisse, quæ deinde vulgi ore tritas et mente conservatas, post multa secula collegerit et conscripserit Isaias, ut scripto ea posteritati mandaret; errant, inquam, ut ostendit Proverb., in Proleg. Cur Salomon hic se vocet Ecclesiastem, audi S. Gregorium Nyssenum, hic, homil. 1, tres hujus nominis causas recensentem: prima est quia docet ecclesiastica, quæ spectant ad salutem animæ; secunda, quia in unum eorum cogi Ecclesiam, ut hæc ejus concione audiat, quâ illam in pietate instruat; tertia, quia representat Christum, qui est verus Ecclesiastes, id est, Ecclesiæ fundator, doctor, gubernator, concionator; quartam addit S. Gregor. Thaumaturgus, c. 4, v. 1, quod doceat totam Ecclesiam.

Porro Hebræi, teste S. Hieron., quos sequuntur moderni nonnulli, tradunt Salomonem hunc librum scripsisse penitentem, cum scilicet de luxuria et idololatriâ suâ penitenti, adeoque ex hoc libro probant eum penituisse. Hic enim liber videtur symbolum penitentiam, dum in eo accusat vanitatem luxurie, omnimodique mundi voluptatum, præsertim dum trecentas habens concubinas, et 700 uxores, id est, universim mille, eas abdicare et damnare videtur, dicens c. 7, 29: *Virum de mille unum reperi, multierem ex omnibus non inveni*; et v. 27: *Inveni amariorem mortis mulierem, quæ laqueus venatorum est*. Idololatriam verò suam damnare videtur, dum ait: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas*; idola enim in Scripturâ vocantur vana et vanitas; quia cum nil sint nisi statuae et simulacra aurea vel argentea, nil habent veri Numinis, nil spiritûs, nil vitæ et virium. Addit Noster

possessioni. At cum de libro aliquo divino res est, nullam sibi regulam, præter malam illam libidinem criticam et censorem agendi, et inter cæteros præstandi, constituunt. In Ecclesiæ Jesu Christi reformatores, suæ pariter communionis viris odiosi, imbecillibus perniciosis, nec cæteris minus noxi, qui incaute, nullum dolam suspicant, ad eorum scripta legenda se conferunt. Væ illis, qui cæco, ut inquit Levit. 10, 14, *offendiculum ponant*. Nullus enim metuendus locus est, docet hominibus, iudicium per se de rebus ferè valentibus, quibus rationes ab adversariis prolatae, utopie leviores planè et nullius ponderis, nihil probant. (Calmet.)

Pineda Salomonem post penitentiam, ut eam testaretur, primò scripsisse Ecclesiastem, deinde Proverbia, ac ultimo loco Canticum canticorum (1).

Verùm hæc traditio incerta est et dubia. Unde Belarminus, lib. 1 de Verbo Dei, cap. 3, quem alii sequuntur, censent Salomonem ante lapsum tres hosce libros scripsisse, primò, quia ipse nullum in illis lapsus sui facit mentionem, imò disertè contrarium assertit, dum, cap. 2, dicit, usque ad eam ætatem secum perseverasse sapientiam: *Et supergressus sum opibus, inquit, omnes qui ante me fuerunt in Jerusalem. Sapientia quoque perseveravit mecum*; secundo, quia nullum prostris idololatriæ aut penitentia suæ dat indicium: quod enim per *vanitas vanitatum* non intelligit idola et idololatriam, patet ex sequentibus totoque libro, ubi vanitatem hanc genericam per species explicans, ostendit eam sitam in opibus, deliciis, honoribus, cantibus, poculis, etc. Nec idoli aut idololatriæ uspiam meminit, quod tamen facere debuisset, si de eâ verè penitisset, ut ejus scandalum et pravum exemplum, quod subditis dederat, aboleret: ipse enim regum Israël primus inivit idola in Judæam, quæ deinde in eâ perduravit per trecentos annos usque ad Josiam regem, qui ea sustulit, atque hujus mali origo et chorasus exstitit Salomon; an non ergo ea destruere, detestari, et omnibus invisa ellicere debuisset, si verè penitisset? sic enim post natam in Israël idololatriam, ut ab eâ omnes avocent, in idolorum vanitatem detonant Baruch, cap. 6, Isaias, cap. 41 et seq., cæterique prophete ad unum omnes; tertio, quia si Salomon jam habebat mille concubinas, erat utriusque tenervi, carnalis et effeminatus, ut Spiritus

(1) Tempus conscripi libri erat tempus post lapsum, quod multo probabilius puto. Nam 1° post lapsum recenset opera sua, v. g., ædificia, quæ non nisi post viginti annos erant absoluta, 1 Reg. 9, 10, necnon voluptates abundè degustatas, et opes summas, non solum intra paucos annos congestas; 2° Salomoni seni optimè convenit elegans illa senectutis descriptio, Eccles. 12, 1, etc. 3° Hebræi referunt Canticum à Salomone scriptum juvene; Proverbia, ab eodem viro; Ecclesiastem verò, ab ipso sene; quæquam verosimilius videtur quod traditur in Zemaeh David, p. 15, et Seder Olam rabba, c. 8, sub senum præp. mortem Salomonem habuisse Spiritum S., et dicitur tres libros scripsisse; 4° Hic facit detestatio feminarum vehementissima, cap. 7, 27, etc., quæ procul dubio profecta ex magno illo à feminis sibi illato malo (ante lapsum sanè eum longè benignius de feminis sensisse vix quisquam dubitabit); 5° ad timorem solius Dei revocat, c. 12, 13, 14, nimirum deprecatam per penitentiam idolorum omnium vanitatem; 6° ut David parens post lapsum scriberet confessionem, Psal. 51, etc., ita quoque verisimile est Salomonem, ab eadem causa excitatum, 1 Reg. 11, 14, etc., à peccati summo excitatum, conscripsisse hunc Ecclesiastem, et publice confessionis monumentum reliquisse. (Gejerus.)

Puto à Salomone sene hunc librum scriptum, quum regem humanarum undequaque periculum fecisset, etc. (Mercurus.)

Porro, penitentia Salomonæ non obscura sunt indicia: cui etiam faveat illud 2 Par. 11, 47: *Ambulaverunt in via Davidis et Salomonis*. Sanè, si Salomon impenitens mortuus fuisset, non jungeretur cum Davide penitente et pio; neque enim tam ad principium quam clausulam vitæ respicere solemus locuti de aliquis pietate exemplari. (Gejerus.)

tus sancti non esset capax, nec tam alta de mundi vanitate, de Dei timore, de æternitate posset meditari et eructare, ut sibi facit. *Malum enim virum non est fas esse interpretem nominis*, ait Philo, lib. *Quis rerum divinarum heres*. Denique Ecclesiasticus, cap. 47, narrans gesta Salomonis, prius ejus scripta, posterius ejus lapsum enarrat. Idem facit Joseph lib. 8 Antiq. c. 2.

Chaldeeus verò Paraphrastes censet Ecclesiastem à Salomone conscriptum, cum ex Dei oraculo, 3 Reg. 41, 42 et 29, delisset regnum suum tam dives, felix et gloriosum rulturum, et discedendum per schisma Jeroboam, qui sub Roboam Salomonis filio decem tribus à duabus dissepuit, et ad se tradidit, regnumque Israel divisum à regno Juda, cui prælit Roboam, constituit. Igitur censet Salomonem hic regni sui vanitatem per schisma declarandam deplorare. Audi eum ex interpretatione Complutensi (nam in Bibliis regis hæc desiderantur in Chaldeo), c. 1, v. 2: *Cum dirivissimè sapientia penderet Salomon, rex Israël, regnum Behaam filii autem Roboam filio Nabat dicitur ire, et inivitatem Hierosolymis et templo vastitatem, populumque Israel captivum ductum ire, ait: Vanitas vanitatum mundus iste. Vanitas vanitatum id omne cui ego et pater operam dedimus, etc.*

Verùm hoc oraculum de schismate regni Salomonis contigit post lapsum ejusdem. Fuit enim poena ejus luxurie et idololatriæ à Deo justè decreta. Quare quæ prior sententia Hebræorum opinantium hunc librum à Salomone conscriptum post lapsum, obstant, etiam huic opinioni Chaldeei officium. Adde nullam toto libro schismatis futuri mentionem fieri.

Quæritur secundo quæ hujus libri sit materia, quis stylus, quæ methodus (4)? Respondo: Argumentum

(1) Eichhornius, Herderum secutus, Ecclesiastæ librum dicit ad modum dialogi comparatum esse, quo concinenter mutui sermones et juvenis ingenio fervidioris acriterque confuso inveniunt in vanitatem et perversionem omnium rerum, quas explorando atque observando asscutus esset, et doctoris prudentis, longæque multarum rerum experientia subacti, qui animum juvenis mitigaret atque imbueret præceptis salutaribus; cujus doctoris responsonem primam inde à cap. 4, 17, 5, 11, secundam 7, 1, 4, tertiam 7, 16, 22, quartam 8, 1, 8., quintam 9, 7, 10., sextam 10, 1, 4., septimam 10, 8, 12, 7, comprehendi, reliqua esse quærens juvenis sive discipuli, præter epilogum, 12, 8, 14. Sed huic sententiæ verè oppositum Van der Palm (a), responsiones magistri prorsus alene esse à questionibus discipuli, et versari in argumento longissime diverso. Talis incoherenti quum passim emernat per totum librum, tum evidens ejus exemplum est in primâ, quæ Eichhornius esse vult, responsonem, cap. 4, 17; 5, 11. Postquam enim per quatuor priora capita discipulus summo affectum ardore invecus esset contra vanitatem omnium rerum, ut nihil bonum, nihil utile, nihil hominibus in hæc vitâ proficuum esse pronuntiasset, magister, discipulum corrigens scilicet, præcepta tradit de virtutum temperate. Multo minus verisimile est Bergmanni sententiâ, in singulari Commentar. super hoc libro in Eichhornii Biblioth. der bibl. Litt. art. 40, p. 965, seqq., auctoris hujus libri consilium hoc fuisse, ut certamine instituto inter Hebræum, sophistarum Græcorum disserendi rationi addictum, illorumque more fallacibus conclusionibus

Ecclesiastes est, ait S. Greg. Thaumaturg. hic initio suæ Paraphrasis, ostendere quàm vana et inutilia sint

utentem, qui sub Salomoni personâ in scenam prodeat, et alium Hebræum de ratione vitæ instituentem rectè sentientem, et antiquo genitæ sua more per sententias docentem; apparet quantum simplex hinc docendi modus novâ illâ disciplinâ præstet. Rolote quoque, de veterum poteram sapientiâ græcicâ, Hebræorum imprimis et Græcorum (Havn. 1800.), p. 215, seqq., et p. 225, seqq., hoc libro fictum; Salomonem cum quodam sui ævi vate colloquium componi putat, in quo providentiæ divinæ causam agitur contra objectiones quibus humanarum rerum molem impetere solent homines. Kelle, qui *Konelet vulgarem scilicet sapientiam* interpretatur (id verò est, falsum), quæ summum hominis bonum in fructibus hujus vitæ voluptatibus poneret; ejus defensionem et patronum Salomonem hoc libro introductæ existinat, qui à veteri sapiente studioso et doctore relictur. Enimverò quicunque præconcepts opinionibus vacans ad legendum hunc librum accedit, huic patetivam nullam in eo dialogis, aut duorum in contrariarum partem argumenta referentis vestigia reperitum esse. Continuis per totum librum sermò habetur, qui, etsi abruptum sepe, transit facto ad aliam disserendi materiam, nunquam tamen ab alio intercipitur; neque tanta est conceptum dissimilitudo, quæ aliam sit ab auctoris personâ. Quæ verò ratio se prægnare videtur, supra memorata, ea, si diligentius et propius inspicantur, bene inter se convenire suis locis videbimus.

Neque tamen qui agnoscent loqui in hoc libro unum eundemque auctorem, suas duntaxat ipsius, non plurimum sententias exponentem, consentiunt in deducendo auctoris consilio. Desvoux, vix post mortem future spem hoc libro auctorem confirmare voluisse existimat rationibus ductis à naturâ rei et ab experientia. Atque hoc elicit patet tribus propositionibus, quarum prima est, non subicere hominum studia et labores ad eam felicitatem obtinendam, quæ animum contentum reddat, et in quâ prostris acquiescat; tum, bona hujus vitæ, quæ homines multo labore sibi comparaverint, eorum felicitatem adeo non absolvet, ut vel maxime eo proficiat ab animi quiete et tranquillitate; denique, homines ignorare quid ipsi verè prosit, quippe vel nesciunt, vel parum curant quid sibi post mortem eventurum sit. Jam porro singulis hæc propositionibus Desvoux aliam subjungit, quæ sibi videtur ad axiomata ejus atatis pertinere, videlicet, res humanas regi ab Ente sapientissimo, quod quum summe potens sit et infinite perfectum, tum nihil aere possit, quod his perfectionibus repugnet. Hanc igitur propositionem, tanquam minorem, applicando ad singulas illas priores, triplicem inde conclusionem ejus statuit pro immortalitate mentis. Hanc tamen, quæ auctori nostri libri tribuitur, argumentationem justo subtiliorem et artificiosorem, nec tamen satis perspicuam esse, quisque spontè intelliget (a). Alii sapientem bonorum hujus vitæ usum hoc libro commendari vult (b). Quod etsi ad consilium

(a) Pluribus Desvoux sententiam refutavit Van der Palm, l. 1, p. 15, seqq.

(b) Ita Lutherus, *Prefat. in Ecclesiast.* «Est, inquit, status et consilium hujus libelli, erudire nos, cui cum gratulari actione utamur rebus præsentibus et creaturis Dei, quæ nobis Dei benedictione largitur, et dantur et donant sunt, sine sollicitudine futurorum, tantum ut tranquillum et quietum cor habeamus, et animam quodam plenum, contenti sedetis verbo et opere Dei.» Iahn, *Introduct. in libros sacros V. T.* p. 428: «Auctor vanitatem et molestiam rerum humanarum non magis ac bilarem vitæ usum spectavit; unde apparet, reprimere voluisse inquietam hominum contentionem, quâ in corradendis divitiis, conquirendis voluptates et adipiscendos plau-

(a) Ecclesiastes philolog. et crit. illustrat. p. 443.

omnia hominum negotia et studia, quae in humanis rebus suscipiuntur, ut homines traducant ad sensibilibus ad ea auctoris pertinere negari non potest, tamen non pro unico illius ut palmarii sine habendum est. Idem valet in J. E. C. Schmidtii sententiam, doceri hoc libro, omnem animi, ingenii, virtutum, nimiam contentiorem vitandam, sed modum in rebus tenendum esse (d). Hebraei philosophi in hoc libro conscribendo studium in eo versatum esse, ut argumentis ab experientia deductis probaret, mortalem in hac vita nunquam obtinere posse summum bonum, statui Umbreit, *Cohleth septies de summo bono*, p. 55, seqq., et ejusdem *Kohleth, des weisen Königs, Seelenkämpf* rel. Procam. Sanè questionem de summo bono in hoc libro tractari, dubitari nequit; verum si auctor nihil aliud demonstrare voluisset nisi hoc, non datum esse mortalibus, summum bonum in hac vita assequi, id vix dignum videretur in quo tantum opere consummeret.

Sed plus esse, quod nos edocere vellet auctor, posterior libri pars arguit, cuius argumentum supra indicavimus. Novam planè de hoc libro sententiam invenit, ut Kaiser (*Kohleth, das collectium der Deutschen Könige in Jerusalem* rel.), poema historico-didacticum illum esse ratus, quo regum Iudaeorum à Salomone ad Sedeciam mores et instituta rectè designantur et perscringantur; eo fine, ut quanam causa regno Iudaico interitum attulerint, doceatur. Quam suam sententiam vir S. V. multo ingenii acuminis atque eruditionis apparatu exposuit et illustravit. Verum, ut illam nostram felicius, illud potissimum nos prohibet, quod Ecclesiastes auctor ne levissimum quidem nutu lectores suos de tali suo consilio movuit. Quod si libri auctor fuit, quod V. D. vult, spectasset, mentem suam modo antea inaudito, querelatum de rerum humanarum vanitate, et sententiarum moralium involuero occultasset, quod vix acutissimus eorum, quibus scripsit, perspicere potuisset. Restat Ewaldii sententia ad calcem Commentarii in Cantici canticorum p. 453, seqq., qui librum hunc illa aetate scriptum iudicat, quod Palaestina provincia Persica facta, Iudaeis eorumque vinolentorum praefectorum severità oppressis, eorumque illi vitae periculis nihil eorum quae homines ferè exspectant, quantum estimant, illi sibi desperant in quaequoque voluptates sese ingurgiant, illi denique aperti in suos oppressores invecti, eorum animos magis adhuc adversus se exasperarent. Tali igitur tempore visum esse auctori hunc librum componere, quo suos populares moneret, ut presentia mala aequo animo perferant, in loquendo cauti et circumspecti sint, ante omnia verò Deum reverentur, quem cogitent omnia in iudicium adducturum tandemque ex aequo compositorum esse: praeterea hortari auctorem quae Deus concesserit bonis filiari gratia, quae erga Deum mentis, dum bene, utuntur. Verum quod Ecclesiastes de iustis magistratibus, neque opprimendis passim queritur (ut c. 5, v. 16, c. 4, v. 1, c. 5, v. 7), nequaquam istè argumentum, Palaestis-

ensis, praecipites feruntur; monere tamen simul, ne innocua oblectamenta, etsi fluxa et fugacia, sibi propositis denequent, et vitium sibi molestiorem reddant. Similiter Zirkel auctorem vitam hilariter transigendi, et molestias, quantum fieri possit, evitandi artem docere voluisse censet, respectu habito ad Pharisaeorum et Sadduceeorum placidam, ita ut mediam quandam inter utroque sectae disciplinam tenendam ostenderet. Eam sententiam diligenter examinavit et refellit J. C. E. Schmidt (in libro proximo, supra in textu, laudando).

(d) Praeterea hunc librum iudicat non solum ex pluribus partibus diverso tempore scriptis constare, verum et quod esse non planè elaboratum nec ab auctore ad finem perductum. Sed neutrum horum argumentis idoneis sumi ostendi Umbreit in libro statim laudando.

que sub sensum non cadunt, ait Nyssenae, puta ad caelestia et spiritualia, ait S. Bernardus, Serm. 4 in Cant. *Ne quicquam*, inquit S. Hieronymus, in mundi rebus putemus esse perpetuum, sed caduca et brevia universa quae cernimus. Atque in hoc sensu apex virtutis consistit. Quocirca S. Chrysostomus, Hom. 3 ad populum: Virtus, ait, est omnia humana despiciere, et per omnes horas futura cogitare, nulli inhare presentiam, sed scire quòd omnia humana umbra sunt, et somnium, et si quid his vitium. Virtus hominem quasi mortuum ad huius vitae res efficit, et ad nocentia quidem animae salutem tanquam mortuum operatione carere, ad spiritualia verò sola vivere et operari.

Porro veteres tres Salomonis libros ita materià et argumento distinxerunt, ut in Proverbis autem tractari ethicam, in Ecclesiaste physicam, in Cantici theologiam. Ita Origenes Prologo in Cant., S. Basil. hom. 1 in Proverb., S. Ambros. in Psalm. 56, S. Hieron. hic et Epist. ad Paulin. Salomon, inquit, pacificus et amabilis Domino mores corrigi (nempe in Proverb.), naturam docet (in Ecclesiaste), Ecclesiam iungit et Christum (in Cant.). Accedit Olympiodorus et alii Patres initio Catena in Proverb., qui dividunt Salomonis tres libros in tria rerum genera, nempe in *ethica, physica et hyperphysica*. Ratio eorum fuit quòd in Ecclesiaste Salomon describit cœli, solis, elementorum, aeris, maris, terrae, ventorum mutationes, circuitus et vicissitudines, quod est objectum physicae, scilicet corpus

nenses Iudaeos illo quo liber scriptus est tempore ad eam miseriam reductos fuisse, qualem sibi fingit Ewaldus, tanquam ad talem librum conscribendum compulsum auctorem opinatur. Argumentum libri est generale, nec ad certum duntaxat aliquod tempus spectat.

Nostrà sententià omnis illa quae prior libri parte (à cap. 1 ad 4, v. 16) continetur de rerum omnium mundanarum vanitate disputato, cum in finem est instituta, ut demonstraret auctor, summum hominis bonum nequaquam situm in rebus esse, quibus homines vitio se beatos fieri opinantur, non in curiosà vanaque scientià, non in voluptatibus et luxu, non in honore, famâ et dignitate, non in potentia et robore, non in corporis formâ, congestivè in immensum thesauris. Tum verò docet summum bonum homini in eo ponendum esse, cum ut vitâ presentis animo tranquillo suaque sorte contento fruatur, tum ut pietati et virtuti studeat, quo propitium sibi reddat summum Numen. Hinc in finem ostendit, quòd homini secundum, quid fugiendum sit. Subjungit igitur singulas vite, ad normam duplicis istius praeccepti rectè instituendae, regulas, quae ex ipso haustae, ad varias vite conditiones applicatur (a). Hoc partium libri nexu et consilio constituto, illius nihilum atque extrema, quibus totius operis summa paucis comprehenditur, aptissimè sibi respondendum. (Rosenmüller.)

(a) Bene Criticus ad 12, 8: «Redi tempus ad id unde initium fecerat, evolvendo opinionibus omnibus quod homini in mentem venire possunt, ait caeteris quidem nomen, quatenus haec vita capiti, mereri, qui in omnibus id agit, ut Deo placeat, in eo enim esse summam tam sapientiam quam tranquillitatem. » *Demum sequere*, dicebant Pythagorici. Conf. Bud. Henzi, theologi Dorpatensis immatura morte literis nuper erepti, Programma, quod inscribitur: *Libri Ecclesiaste argumenti brevis adumbratio*, Dorpat. 1827, in-4°.

generabile et corruptibile. Verum paucis rem acu tangens Olympiod., initio Catena Proverb., respondet, *Ecclesiasten rerum naturalium ratione obiter delibata, praesentis vite vanitatem ob oculos ponere*, quae ferè eadem verba sunt Didymi initio Catena in Ecclesiasten: *Ecclesiastes, inquit, in eo est, ut rerum naturalium inhærens contemplationi, vite praesentis detegat vanitatem*; et Catena Graec. in Proverb., initio, asserit *Ecclesiasten concinendo blandè provocare ad universitatis contemplationem, et ea tractare quae ad animam aliquatenus in virtutum studio progressum faciunt*.

Fixum ergo maneat librum hunc ethicum esse; physica enim tangit in ordine ad ethicam, ut scilicet ex rerum naturalium motu, mutatione, interitui doceat eorum vanitatem, ac consequenter vanos pariter esse homines, qui illis inhiant, ac vana eorum studia, futilia et stulta eorum consilia, cassos et stultos eorum labores, quibus acervandis opibus, vel vinis, vel villis, vel deliciis, vel honoribus per omnem vitam desudant, sui finis ac vere felicitatis oblitii. Haec enim consistit in Dei timore, obedientiâ et cultu. Unde Lyranus censet argumentum Ecclesiastis esse, assignare ultimum hominis finem summumque bonum, in quo sita est hominis felicitas. Cum enim hæc de fer fuerint diversissime, quas recenset M. Varro lib. de Finibus, puta duntaxat philosophorum opiniones et sententiæ (Epicturus enim felicitatem sitam censebat in voluptate, alii in sanitate, alii in honore, alii in scientiâ, alii in divitiis, alii in amicis, etc.), Salomon docet hos omnes à scopo et veritate aberrasse, ac veram felicitatem sitam esse in vanitatis mundique contemptu; et veritatis, id est, vere sapientiae Deique cognitione et cultu, qui consistit in legis virtutisque studio, puta in pietate, temperantia, modestiâ, humilitate, patientiâ in adversis, elemosynâ, resignatione et spe in Dei providentiam, ejusque religione et observantiâ. Hæc sunt quae toto hoc libro pertractat, inculcat et commendat Salomon.

Verumenimverò Deus præ ceteris prophetis, unum Salomonem hujus vanitatis mundi præconem elegit et constituit; eò quòd ipse omnes omnium bonorum et gaudiorum mundi voluptates expertus, meram in omnibus vanitatem repererat. Ne quis enim diceret, illi quæ obijceret: Mira asseris de vanitate omnium creaturarum; nescio an ita ut dictis res sese habeat; multas enim mihi non contigit experi, imò multas ne novi quidem; occurrit Salomon: Ego omnes expertus sum et quasi manibus tractavi, ac experientiâ didici in omnibus nullum verum esse gaudium, sed meram vanitatem, umbram et fucum. Quare ordinatè singula recensens, subjungit singula esse vana. Unde Nyssenae ait: *In Ecclesiaste est ordinata quaedam totius vite Salomonis confessio, et omnium operum enarratio*.

Hinc Georgius Ederus œconom., Bibl. lib. 2, hunc librum vocat *Soliloquium Salomonis*, quòd in eo solus Salomon loquitur de rebus sublimibus; qualia sunt Soliloquia S. August., Thomæ à Kempis, S. Bonav. et aliorum, in quibus anima sola secum, vel cum Deo colloquitur.

Quod ad ordinem et methodum, ordo librorum Salomonis hic est: In Proverbis institui murem, eumque docet prima et communia ethica, porroque honestiorum rudimenta. In Ecclesiaste informat juvenem proficentem eumque à terrenâ vanitate ad caelestem veritatem traducit. In Cantici docet virum proficentem unire se Deo, ut illi lotus per amorem et contemplationem inhæreat, in eoque conquisceat. Ita censent Orig., Nyssen., Theod., S. Greg. Praefat. in Cant., et alii passim. Audi auctorem Catena Graec., initio Prov.: *Proverbia, inquit, spectant ad hominem spiritualis vite viam primùm ingressum; Ecclesiastes, ad animam aliquatenus in virtutum studio progressam; Cantica, ad animam in virtutibus jam consummata statum*. Audi et luculentiss. S. Bern., serm. 4 in Cant.: *Deinde cum duo, inquit, sint mala, quae vel sola, vel maxime militanti adversus animam, unus scilicet amor mundi, et superflus sui; pesti utriusque duo illi libri Ecclesiastes et Proverbia obviare noscuntur: alter sacro discipline prava quaeque in moribus et carnis superflua recescant, alter luce rationis in omni gloriâ mundi fucum vanitatis sagaciter deprehendens, veraciterque distringens à solido veritatis. Denique universis humanis studiis ac mundanis desideris praeviti Denim timere, ejusque observare mandata. Et post nonnulla: Depulsis ergo duobus malis duorum lectione librorum, competenter acceditur ad hunc sacrum theoricumque sermonem (Canticorum), qui cum sit amator fructus, non nisi sobris mentibus et auribus omnino credendus est. Alioquin ante cernit disciplinam studiis edocendum et mancipatum spiritui, ante spreтам et abjectam saeculi pompam et sarcinam, indignè ab imperis lectio sancta praesumitur. Igitur ex mente S. Bernardi, in Ecclesiaste pellitur vanus amor mundi, in Proverbis superflua amor sui, in Cantici praescribitur castus amor Dei. Quocirca Salomon titulus hic stylo virili, aeri, vehementi et vere regio, qualis et materiâ et auctorem decebat.*

Paphnutius abbas, apud Cassian. coll. 5, c. 6, tres Salomonis libros triplici abrenuntiationi gradatim ita accommodat: *Prima est, inquit, quae corporaliter universas divitias, mundique facultates continentissimè; secunda, quae mores et vitia, affectusque pestimos animi carnalisque respiciunt; tertia, quae mentem nostram de praesentibus universis ac visibilibus evocantes, futura tantummodo contemplantur, et ea quae sunt invisibilia conspiciunt, quae tria ut simul perficiantur, etiam Abraham legitimum Dominum præcepisse, cum dixit: Exi de terrâ tuâ, et de cognatione tuâ, et de domo patris tui. Primum dixit: Exi de terrâ tuâ, id est, de facultatibus mundi hujus opibusque terrenis; secundò, de cognatione tuâ, id est, de conversatione et moribus vitiosisque prioribus, quae nobis à nostrâ novitate colorantia, velut affinitate quaedam et consanguinitate cognata sunt; tertio, de domo patris tui, id est, de omni memoriâ mundi hujus, quae ventorum occurrit obrutibus. Et sub finem capituli: Hic tritus abrenuntiationibus propriè tres libri Salomonis optantur. Nam Proverbia primæ abrenuntiationi conveniunt, quibus conspiciuntur carnalium*

rerum ac terrena vitia resecantur; secunda abrenuntiationi Ecclesiastes, ubi universa que aguntur sub sole vanitas pronuntiantur; tertia Canticum canticorum, in quo mens visibilis cuncta transcendens, Verbo jam Dei celestium rerum contemplatione coniungitur. Simile habet S. Hieron. ad Paulinum.

Allegorici B. Petrus Damiani serm. 1 de Nativ. B. Virginis, hæc tria Salomonis nomina, tresque ejus libros adaptat Christo, qui inquit: *Pilius regis et rex, nec solum Filius Dei, sed etiam Deus, Salomon, id est, pacificus, est nobis in hoc exilio; Ecclesiastes, id est, concionator, erit in judicio; Idida, id est, gloriosus, erit in regno, in exilio amabilis, in judicio terribilis, in regno admirabilis; in exilio pius, in judicio justus, in regno gloriosus. Vide autem si non ubique rex: in exilio rector morum, in judicio discretor meritorum, in regno præmiorum distributor, simulque considera, quia non Ecclesiastes, non Idida, sed Salomon tam gloriosum opus facere prænotatur.*

Censet S. Gregor. Nazianz., poemate 53, et Damasc., lib. 4 de Fide, c. 18, Ecclesiasten, æque ac Proverbia et Cantica, Hebræo carmine et metro esse concepta. Audi Nazianz.: *Quinque metris constant, Job, David, tres Salomonis, Concio (Ecclesiastes) et insignes Cantus, Proverbia sacra. Verum cum in Ecclesiaste Salomon agat concionatorem, melius alii censent non metro, sed oratione solutæ eum scripsisse. Est enim hic perœta concio eaque incitata et acris de vanitate mundi, in qua omnes affectus concitat, ut eam lectori ad vivum representet et persuadeat. Quocirca in ea utitur crebris et pungentibus interrogationibus, contentis exclamationibus, ceterisque figuris rhetoricis. Subinde tamen immiscet carmina vel quasi carmina, quæ est illud: Vanitas vanitatum, et omnia vanitas; tempus tacendi, tempus loquendi, etc. Deum time, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo. Adde omnia posse dici carmina et metra generali acceptione, quia scilicet sententiosa sunt, acuta, et arguta æque ac brevitas et concinna. Quæ ratione S. Hieronymus, Præfatione in Job, asserit in sacra Scripturâ præsentibus Hebrææ, esse rhythum quemdam dulcem, et titulum numeris pedum solutum. Sic omnis numerosa oratio dici potest metrum et carmen. Hic facit quod liber hic refertus sit elegantibus parabolis, similitudinibus, anigmatibus, quæ quid vaticum et divinum resonant, ac plus significant quam primâ fronte ostentant. Sic Lucilius suum ætulo similis commendans Seneca, epist. 59: *Loqueris, ait, quantum vis, et plus significas quam loqueris. Hoc majoris rei indicium est: apparet quoque animum nihil habere supervacuæ, nihil tumidi.**

Denique propheta vocantur vates et poeta, ac præinde propheta ipsorum vocari potest metrum et carmen. Salomon autem fuit propheta, et veras prophæticæ dictas edidit prophetias, uti ostendi Proverb. 50, 1; quamquam in Ecclesiaste vix sit ullam talem invenire. Quod ergo ait S. Augustinus, lib. 17 de Civitate, cap. 20, *Salomonem in tribus suis libris prophetasse, vel synœdochiæ accipe, quid scilicet in parti-*

bus quibusdam triplicis hujus sui voluminis propriè prophetarit, puta Prov. 50, v. 1 et 2, ac in Canticis, ubi perpetua est prophætia de Christo et Ecclesiâ; in amplè accipe et prophetasse pro Dei eloquio reserâsse, Dei voluntatem explicuisse, divinas sententias et canonicos libros dictasse. Sic enim omnis canonica Scripturâ vocatur prophætia à S. Petro, Epist. 2, c. 1, v. 20. Denique Chaldaeus censet Salomonem hic verè prophetasse de futuro schismate Jeroboami; sic enim habet ex editione Complut.: *Verba prophetiæ quæ prophetavit Ecclesiastes: Ipse est Salomon, filius David, rex, etc. Ex interpretatione verò Costi: Verba præsentationis, quam vaticinatus est concionator Salomon, filius David, rex Jerusalem. Cum divinationis spiritus prævideret Salomon rex Israël regnum Roboam filii sui cum Jeroboam, filio Nabath, divinitus iri, et imminente Hierosolymis et templo vanitatem, populumque Israël captivum ductum iri, etc. Igitur Ecclesiastes uti Proverbiis est altior, perfectior et sublimior, sic et fœdem obscurior est et difficilior. Quocirca Philastrius asserit, Ecclesiasten paucis quidem conscriptis sententiis, omnem tamen thesaurum celestis scientiæ precantibus continere; et S. Ambrosius, lib. de Tobia, c. 15, jubet huic libro inscruendum, ut qui bonus sit ad omnia magister.*

Finis et scopus hujus libri (4) est docere veram sa-

(4) L'Ecclesiaste a été un sujet de scandale pour les incrédules. Ils se sont imaginé, ou, pour mieux dire, ils ont voulu faire entendre que ce livre avait été composé pour prouver que l'homme ne doit chercher qu'à mener une vie tranquille en ce monde; que l'avenir ne doit point l'inquiéter, parce que tout meurt avec le corps. M. Fréret en cite plusieurs passages qui semblent établir cette doctrine. On connaît l'extrait fort infidèle qu'en a donné Voltaire.

Quiconque lira l'Ecclesiaste sans préjugé y trouvera une morale bien différente de celle que nos philosophes lui attribuent. Le sage, loin de nous inviter à la volupté, commence par avouer qu'après s'y être livré lui-même il a reconnu qu'elle n'est que vanité et affliction d'esprit. Est-ce là le langage des épicuriens anciens et modernes?

Parce qu'un écrivain raisonne avec lui-même et propose des doutes, est-il pour cela pyrrhonien, surtout lorsqu'il en donne la solution? L'Ecclesiaste rapporte les différentes idées qui lui sont venues à l'esprit, sur le cours bizarre des événements, sur la conduite inconcevable de la Providence, sur le sort des bons et des méchants dans ce monde; il conclut que Dieu jugera le juste et l'impie, et qu'alors tout sera dans l'ordre. Si ces réflexions semblent souvent se contredire, si quelquefois il semble préférer le vice à la vertu, et la folie à la sagesse, il enseigne bientôt qu'il vaut mieux entrer dans une maison où règne le deuil que dans la salle d'un festin; dans la première, l'homme apprend à penser à la destinée qui l'a créé, et, quoique plein de santé, il envisage sa fin dernière.

Plus loin, il conseille à un jeune homme de se livrer à la joie et aux plaisirs de son âge; mais à l'instant même il l'avertit que Dieu entrera en jugement avec lui, et lui en demandera compte; il représente que la jeunesse et la volupté sont une pure illusion. Il l'exhorte dans le chapitre suivant à se souvenir de son Créateur dans sa jeunesse avant qu'il soit courbé sous le poids des années. Parlant de la mort, il dit: *L'homme ira dans la maison de son éternité; la poussière rentrera dans la terre d'où elle a été tirée, et l'esprit retournera à Dieu qui l'a donné.* Enfin il conclut ainsi: *Écoutez tous ensemble la fin de tout discours. Craignez Dieu, et*

pietiam, scilicet quæ seernamus vanitatem à veritate; nimirum ut cognoscamus vana esse omnia quæ in terris se ostentant, aliiunt et ablandiantur; vera verò et solida esse, quæ in cœlis sunt, ut ex hæc dispari cognitione assurgamus ad mundi, utpote vani, contemptum, ac ad cœli Deique utpote veri solidique, amorem et desiderium. Tanta enim est vanitatis in hoc mundo exterior speciei et forma, tanta illecebra, tantus fœcus, ut mens hominum, nisi à Deo et Salomone edoceret, in eâ vanesceret, falsaque sumeret pro veris, vanisque concupiscentiis et peccatis absumeretur, et velut fumus in mortem secundam evanida contabesceret. Hunc ergo vanitatis rerum omnium fœcum et larvam detegit hic Salomon, docetque terrena et vana spernere, ac cœlestia ut vera amare, in quo consistit vera sapientia. Ita censet S. Aug., lib. 20 de Civ., c. 5: *In hæc vanitate, inquit, cui quantum satis visum est intinidando totum istum librum vir sapientissimus deputavit; non utique ob aliud, nisi ut eam vitam desideremus, quæ vanitatem non habet sub hoc sole, sed veritatem sub illo qui fecit hunc solem. In hæc ergo vanitate, nunquid nisi justo Dei reoquo judicio similis eidem vanitati factus vanesceret homo? In diebus tamen vanitatis suæ interest plurimum utrum resistat an obtemperet veritati, et utrum sit expers veræ pietatis an particeps; non propter vitæ hujus vel bonæ acquirenda, vel mala vitanda vancendo transentia, sed propter futurum judicium, per quod erant et bonis bonæ, et malis mala sine fine mansura. Deinde ista subjicit: *Denique iste sapiens hunc librum ita conclusit, ut diceret: Deum time et mandata ejus observa, quia hoc est omnis homo; quia omne hoc opus Deus adducet in judicium in omni despecto, sive bonum, sive malum. Quid verius et salubrius dici potuit? Deum, inquit, time, et mandata ejus custodi, quia hoc est omnis homo. Qui-**

gardez ses commandemens; car c'est là tout l'homme, et Dieu fera rendre compte, en son jugement, de tout ce qui est caché, soit en bien, soit en mal. Un épicurien, un homme qui ne croit point d'autre vie, un pyrrhonien, qui affecte d'être indécis et indifférent, ont-ils jamais parlé de cette manière? Qu'on juge aussi, d'après ces textes, s'il est vrai que ce n'est qu'après la captivité, et du temps des Machabées, qu'on trouve chez les Juifs l'idée des peines et des récompenses après la mort, comme Voltaire l'a osé avancer tant de fois.

Mais, réplique Fréret, cet esprit dont parle l'Ecclesiaste, signifie, pour l'ordinaire, quelque chose de corporel; il se sert du même terme lorsqu'il parle de l'âme des bêtes; ses expressions favoriseraient plutôt les spinosistes que les orthodoxes. — Nous convenons que dans toutes les langues les termes qui désignent l'âme ou l'esprit expriment aussi le souffle, la respiration, la vie, parce que l'âme en est le principe, et parce qu'un objet purement spirituel ne peut être exprimé que par une métaphore. Mais parce qu'en français nous disons l'âme d'une statue, l'âme d'un soufflet, etc., ce qui ne désigne que des corps, en faut-il conclure que quand nous disons l'âme de l'homme, nous n'entendons rien autre chose qu'un corps? Nous ne disons rien que les matérialistes ne puissent abuser de ces expressions; mais tout ce qui en résulte, c'est que le grand art des philosophes de nos jours est d'abuser du langage pour tromper les simples et enseigner des erreurs. (Duel.)

cumque enim est hoc, est custos utique mandatorum Dei, quoniam quæ hoc non est, nihil est. Non enim ad veritatis imaginem reformatur, remanens in similitudine vanitatis. Hucusque S. Augustinus, unde S. Hieronymus, Comment. in Eccles., scripsit ad Blasillam S. Paulæ filiam præsidentem, hoc fine ut ei mundi contemptum persuaderet, (ut videre est infra, in hujus S. doctoris Proœmio.)

Porro œcra hujus vanitatis mundi præfatione S. Hieronymus S. Paulinum, Pammachium, S. Paulam, ac Romanam nobilitatem ad mundi contemptum et ad secessum in Bethlehem pertraxit. Ergo Salomon hoc libro lectorem à vanitate, id est, ab amore mundi avocet, traducitque ad amorem Dei: Deus enim est ipsa veritas, enitas, soliditas, stabilitas, æternitas. Unde S. Greg. Nyssen., lib. de Vitâ Moysis, agens de visione Dei in rubo ardenti Moysi exhibita, veritatem definit esse ipsum Deum. Sic enim ait: *Hæc enim est (ut ego sentio) veritatis definitio, firma ejus est intellectus: falsitas enim est phantastica quedam circa id quod non est comprehensio, quasi subsistat quod non est; veritas autem est, ejus quod verè est firma intellectio. Longis autem spatiis temporum altiori per quietem animo meditari oportet, ut firmiter intelligere possis quid sit quod verè est, quod naturâ suâ est; quid quod non est, quod soliam esse videtur, cum per se atque naturâ suâ minime subsistat. Illustrat idipsum visione Moysis. Milit enim videtur magnus ille Moyses ad in visione didicisse nihil earum rerum que aut sensu comprehenduntur, aut mente perscrutantur, præter supremam essentiam, quæ omnium causa est, et à quâ omnia dependent, verè subsistere. In nullo enim ceterorum independentia (independentiam vocant scholastici) perscipi potest, ita quod absque participatione veri Entis possit esse. Sotam id eodem modo semper se habet, nunquam augetur, nunquam minuitur, æqualiter ad omnem mutationem, tam ad pejus quam ad melius immutabile: pejus enim ibi aut malum non est, melius inveniri non potest. Quare solum nullâ re aliâ indiget, et solius cuncta indigent, solum cuncta appetunt, solum cuncta participant, et quæ participant per participationem et sunt et bene sunt. Quod autem participatur, nunquam immutatur. Id igitur profectò est quod verè est, et hujus veri Entis intellectio, ad quam tunc accesserit Moyses.*

Denique Albinus, præceptor Caroli Magni, Præfatus in Eccles., ait se Commentarium in eundem scribere, ut extractos è monasterio ad munia ecclesiastica Oniam sacerdotem, il est, episcopum, Candidum presbyterum, et Nathaeam diaconum à mundi vanitatibus premitur; atque de vana possessione divitiarum in hujus seculi deliciis sapientissimum Salomonem totum composuisse hunc librum, quem hortatur ut semper pro magistro habeat in manibus.

Queritur tertio quantum hujus libri sit partitio, quæ et quot partes? — Hugo Victorinus et post eum Richard. de S. Victore, lib. 5 super Apocal., p. 2, cap. 7, censent tres libri esse partes, quibus triplex hominis vanitas describitur: prima multitalitatis,

secunda mortalitatis, tertia curiositatis. Aut, ut S. Bonaventura, vanitas naturæ, culpæ et miserie.

Verum dico duas primarias Ecclesiasten esse partes: prior est a c. 1 usque ad cap. 7, quæ ostendit omnes res mundi sublimis quas homines vani magnas æstimant, inanes esse et vanas, ac proinde vanam esse felicitatem quæ in iis collocatur; posterior à c. 7 porrigitur usque ad finem, quæ, depulsa vanitate, demonstrat veritatem veramque felicitatem sitam esse in virtute, ac Dei timore et cultu. Igitur primo statim capite eos refellit qui scientiâ summam bonum metiebantur; secundo item ac tertio capitibus eos redarguit, qui in voluptate finem bonorum, ut Epicurei collochant; quarto capite eos qui in honoribus; quinto et sexto eos confutat qui in divitiis et opibus felicitatem possent. Prior itaque hæc capitum sex portio in refellendis alienis occupatur; altera verò totidem capitum pars in confirmandâ suâ sententiâ versatur. Igitur c. 7 de tribus bonorum generibus disserit: *Animi*, inquam, *corporis et fortunæ*, de quæ contrariis malis. Quis horum omnium sit usus, utque res omnes nostræ à divinâ pendeant providentiâ, luculenter ostendit. Hinc ad finem usque libri de ritâ piæ ac justè transcendit, quo tandem Deo conjugatur, et felicitate perfuamur aeternâ, concioatur.

Porrò in hisce multa statuit axiomata vitæ, juxta veritatem veramque prudentiam instituenda, qualia sunt: humanam scientiam non efficere hominem felicem; vitam esse brevem et mille mutationibus obnoxiam, humanos errores mortuosque per secula succedentiâ et circulantia quasi in orbem redire, atque eosdem fuisse omnibus seculis communes; nihil sub sole esse novum; voluptatem officere stultitiam et stultus; felicitatem non esse sitam in dominatu, in uxore et filiis egregiis, in longiore vitâ aut funeris pompâ; adeoque illam non esse querendam in presentî vitâ, sed in futurâ et aeternâ; virtutem præstare opibus, robore, aliisque corporis dotibus; cogitandum esse Dei judicium et providentiam; felicitatem parari obedientiâ divinæ legis, operibus misericordiæ, mortificatione cupiditatum, animi lenitate et pace; principem esse colendum, principem debere esse justum, sobrium, placidum, cupiditatum dominum, sapientes et probos honorantem, liberalem, et qui subditis de annonâ cæterisque vitæ commoîs abundè prospiciat; quippe qui se mortalem sciat, et ejusdem cum subditis esse nature et sortis; cogitandum de ingruente senio et morte. Denique sapientem et felicem esse, qui illud ubique præmeditatum habet et observat: *Deum time, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo.*

Rursùm hunc librum cum Lyra minutius sit dividat per singula capita, ut in illo totidem penè, puta decem vanitates recensentur; nimirum in capite primo immoledatum sciendi studium; in secundo appetitio deliciarum; in tertio vitæ longioris desiderium; in quarto et quinto ambitio domini dignitatis-

que; in parte quinti et in sexto toto cupiditatis divitiarum; in septimo divinandi ars ac prescientia futurorum; in octavo venatio laudis et famæ; in nono fortune consecratio; in parte noni et in decimo toto corporis robur; in undecimo et duodecimo specimen ætatis floridae.

Interpres qui in Ecclesiasten commentati sunt exstant permulti, tam veteres quàm neoterici; ad sexaginta numerat Nabian. Justinian., in calce indicis sui universalis, ubi catalogum interpretum S. Scripturæ contexit. Illustriores hic recensere, sicut S. Hieronymus initio Commentariorum suorum recensere solet Origenem; Didymum, Apollinarium, etc., quos toto opere secutus sit, ne identidem illos commemorare sit opus; nimirum humilitatis esse agnoscere unde proferat; æquitas, cuique quod suum est reddere; gratitudinis, beneficium beneficio rependere, ac laudem doctrinæ et doctori refundere. Eâ de causâ cum sententias auctorum recto, ipsis sæpè eorum verbis utor, ut intuenti liquet illa ipsorum esse, non mea. Præclare Plinius, Prælatione ad Vespasianum, *obortii profecto*, inquit, *animi et infelicit ingenii est deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cum præsertim sors fat ex usura.* Præclarus S. Basilius, epist. ad Gregorium Nazianz.: *Neque verò*, inquit, *ad discendum verendum esse oportet, nec ad docendum malignum; quod ab alio tate didiceris, nequaquam etiam habendum; cujusmodi facere mulieres improbae solent, que ex aliis ipse quæsitos liberos viris suis tollendos subjiciunt, patrem emittentes. Auctorem verò ipsum proderet grati commemoratione decet, verumque ipsius scientiæ parentem.*

Primus ergo, post Septuaginta, Aquilam, Symmachum, Theodoretum et Syrum, interpres est Chaldaeus Paraphrastes, qui putatur fuisse Joseph Cæcus. Sicut enim Onkelos Pentateuchum et Jonathan prophetas, sic Joseph Cæcus libros Salomonis cæterosque hagiographos, puta Job, Psalmos, Regum, Ruth et Hebræo in Chaldaicum convertit, satis genuinè et consentaneè ad Vulgatam Latinam, quâ ratione utilis est; nam cum vocis Hebrææ sensum fideliter reddidit, quia tamen Judæus post Christum exstitit, hinc Judaizant, et pleraque ad Judaicam Synagogam et superstitionem detorquet, ac hinc inde miscet fabellas Rabbinicas; multa ex eis succidit, et expurgavit Arias Montanus in Chaldaicâ Paraphrasi quam Bibliis regis attexit, at non omnia. Secundus tempore, sed dignitate primus est S. Gregorius, episcopus Neocesariensis, ob miraculorum gloriam cognomento Thaumaturgus, qui Ecclesiasten per metaphrasin *brevisimam et admirabilem*, ait Suidas, explicuit. Divinâ enim suâ sapientiâ, facultiâ, ætamine, novitate lectorem mirè docet, mulect, pungit et stimulat. Tertius est R. Haccados, quem passim citat Galatin., lib. de Arcanis fidei; sed hic allegoricus potius est quàm literalis, et allegorias habet somnibus non absurdas. Quartus est S. Gregorius, episcopus Nyssenus, frater S. Basili, qui octo Homiliis disertas sanè et doctas

in Ecclesiasten elaboravit, quibus ipsemet Ecclesiasten agit, ac lectorem ad vanitatis mundi contemptum, velut orator Christianus exstimulat. Quintus est S. Hieronymus, qui more suo litteræ inhærens, genuinum primò ejus sensum fidelitè reddidit, deinde mysticum atexit; merito sui avi Phoenix, ac in S. Scripturâ explicandâ doctor maximus, Ecclesiastæ totius elogi celebratur. Nota: S. Hieronymus his transitibus Ecclesiasten, Proverbia et Cantica; primò, corrigendo veterem et antiquam vulgatam editionem Latinam juxta versionem Septuag., à quâ mansavit; quare Græcos Septuaginta in Latinum transtulit, itaque veterem editionem suæ puritati restituit; secundo, immediatè illa ex Hebræo transferendo in Latinum. Hæc ita se habere docet ipse S. Hieronymus hic in Proemio, ac disertè lib. 2 contra Rufin., ubi sic ait: *Salomonis etiam libri, quos olim juxta Septuaginta addidit obelis et asteriscis in Latium veterem, ex Hebræo transferens, et dedicans SS. episcopis Chromatio et Heliodoro, hæc in præfatione meæ sine subscripsi; si cui sanè septuag. Interpretum magis editio placet, habet jam à nobis emendatam.* Prior ergo versio S. Hieronymi facta est in Græco, posterior ex Hebræo jussu Damasi pontificis, quam proinde recepit Ecclesia, estque vulgata nostra editio Latina. Utraque exstat in Commentario S. Hieronymi, in quo tamen non posteriorem suam interpretatur vel modestiæ ergo, vel quia nova erat, sed priorem Septuaginta, utopie veterem et vulgatam tunc editionem, quæ à posteriori, puta à vulgatâ modernâ satis discrepat, ac proinde Commentarium S. Hieronymi parùm facit ad elucidationem Vulgatæ modernæ. Porrò S. Hieronymus in posteriori accommodat se Septuag., ubi ab Hebræo nihil vel parùm distat; allâ sequitur Aquilam, Symmachum et Theodotionem, sed præ omnibus Hebraicam veritatem, cujus sensum verum et genuinum, ut clarè representat, subinde non verbum verbo, sed sententiam sententiâ quasi paraphrasticè exprimit; hoc enim est munus fidelis et genuini interpretis. Sextus est Olympiodorus, partim paraphrastes, partim scholastes, partim commentator, qui breviter, sed utilitè Ecclesiasten explicuit; ita enim explicat, ut lectorem ad virtutem et pietatem excitet. Septimus est Salomus, Eucherii filius, et Salaria discipulus, anno Domini 470, qui mysticè et breviter Ecclesiasten, explanat. Idem facit Albinius, sive Alcinus, Bedæ discipulus et Rabani magister. Salomii Commentarius in Proverbia et Ecclesiasten, idem planè ad verbum exstat in Honorio Augustodunensi presbytero, qui teste Trithemio, et Bellarmino floruit anno Domini 1220; nisi quòd initium libri sit transpositum. Nam quæ de tribus nominalibus Salomonis initio Ecclesiastis, eadem Honorius ponit initio Proverborum. Rursùm paucula in fine Proverborum, quæ ponit Salomus, decurtat et omittit Honorius. Reliqua, ut dixi, sunt eadem ad verbum. Porrò Salomus editus exstat tom. 5 Biblioth. Patrum, Honorius verò tomò, sive seculo 12, juxta editionem Coloniensem. Octavus est Hugo de Sancto Victore,

qui ex S. Gregorio (hujus enim Commentarii manuscriptori in Ecclesiasten exstant in monasterio Cævensi), homin. 19 in Ecclesiasten conscripsit, quibus floridè et acutè singulas quatuor primorum capitum sententias, inò singula verba discutit, exsugit, ac mel sacra ethices ad morum conformationem elicit et conficit. Fuit Hugo vir apertus doctus, facundus et religiosus, monasterii Saneli Victoris (unde vocatus est de S. Victore) Parisiis abbas, coævus et familiaris S. Bernardi, sui seculi lumen, adeò S. Augustini doctrinam et phrasim amòbat, ut *Augustini lingua* sit nuncupatus. Moriens, cum allatâ S. Eucharistiâ ob stomachi nauscam eam sumere non posset, eam adorans: *Ascendat*, inquit, *filius ad Patrem, et servus ad Dominum suum.* Itaque factum. Nonus est S. Bonaventura, qui scholasticè Ecclesiasten pertractat. Decimus est Hugo Carensis, primus è sancti Domini ordine cardinalis, qui obiter litteram perstringens, mystico sensui se micipat, in eoque rimando acutus est, acer et copiosus. Undecimus est Nicolaus Lyra, qui Hebræicè non ad amissum peritus, passim sequitur Rabbinos, præsertim R. Salomonem, uti ipsemet faletur in fine libri differentiarum veteris ac novi Testamenti. Hos secuti sunt Dionysius, Carthusianus, cardinalis Cajetanus, qui duobus suis Rabbinis in Testamento veteri, ac Erasmo in novo plus aequò confidens, novam eorum versionem edidit, et suopte ingenio novè explicat, à Vulgatâ et Patribus sæpè discodens. Item Franciscus Thielmannus, vir eruditus et religiosus, Joannes Ferus, Gerardus Moringus, Hieronymus Osorius, Joannes Campensis, Isidorus Clarius, Franciscus Vatablus breviter, sed accuratè, et Joannes Pineida, qui uti fuisse, ita plenissimè Ecclesiasten explanavit.

SANCTI HIERONYMI PRESBYTERI IN ECCLESIASTEN

Ad Paulam et Eustochium,

Proemium.

Memini, ante hoc fermè quinquennium, cum adhuc Romæ essem, et Ecclesiasten sanctæ Blasie legere, ut eam ad contemptum mundi hujus provocarem, et omne quod in mundo cerneret putaret esse pro nihilo, rogatum ab eâ, ut in morem commentarii obscura queque dislicerem, ut absque me posset intelligere que legebat. Itaque quoniam in prociua nostri operis subitâ morte subtracta est, et non meruimus, ô Paula et Eustochium, talem vitæ nostræ habere consortem, tantoque vulnere non percussus, obmutui; nunc in Bethleem positus, angustiore videlicet civitate, et illius memorie et vobis reddo quod debeo; hoc breviter admonens, quòd nullius auctoritatem secutus sum, sed et de Hebræo transferens, magis me septuaginta Interpretum consuetudini coaptavi, in his duntaxat quæ non multùm ab Hebræicis discrepabant. Interdum Aquilæ quoque,

et Symmachi, et Theodotionis recordatus sum; ut rursùm contra conscientiam meam, fonte veritatis nec novitate nimia lectoris studium detererem, nec

omisso, opinionum rivulos consecraver.

IN ECCLESIASTEN COMMENTARIUM.

CAPUT I.

1. Verba Ecclesiastæ, filii David, regis Jerusalem.
2. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastæ: vanitas vanitatum, et omnia vanitas.
3. Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole?
4. Generatio præterit, et generatio advenit: terra autem in æternum stat.
5. Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur: ibique renascens.
6. Gyrat per meridiem, et flecitur ad aquilonem: lustrans universa in circuitu pergit spiritus, et in circuitus suos revertitur.
7. Omnia flumina intrant in mare, et mare non recondat; ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant.
8. Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.
9. Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum? ipsum quod faciendum est.
10. Nihil sub sole novum; nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est: jam enim præcessit in sæculis que fuerunt ante nos.
14. Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem que postea futura sunt, et in recordatio apud eos qui futuri sunt in novissimo.
12. Ego Ecclesiastæ fui rex Israel in Jerusalem:
13. Et proposui in animo meo querere et investigare sapienter de omnibus que fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.
14. Vidi cuncta que fiunt sub sole: et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus.
15. Perversi difficultè corriguntur, et stultorum infinitus est numerus.
16. Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, et præcessi omnes sapientia qui fuerunt ante me in Jerusalem: et mens mea contempta est multa sapienter, et didici.
17. Dedicavi cor meum ut scirem prudentiam, atque doctrinam, erroresque et stultitiam; et agnovi quod in his quoque esset labor, et afflictio spiritus;
18. Eò quod in multa sapientia, multa sit indignatio; et qui addit scientiam, addit et laborem.

CHAPITRE I.

1. Paroles de l'Ecclesiaste, fils de David, et roi de Jerusalem.
2. Vanité des vanités, dit l'Ecclesiaste; vanité des vanités, et tout est vanité.
5. Que retire l'homme de tout le travail qui l'occupe sous le soleil?
4. Une race passe, et une autre lui succède; mais la terre demeure toujours.
5. Le soleil se lève et se couche, et il retourne d'où il était parti; et renaissant du même lieu.
6. Il prend son cours vers le midi, et decline vers le septentrion. Le vent tourne de toutes parts, et il revient sur lui-même par de longs circuits.
7. Tous les fleuves entrent dans la mer, et la mer n'en regagne point; les fleuves retournent au même lieu d'où ils étaient sortis, pour couler de nouveau.
8. Toutes les choses du monde sont difficiles. L'homme ne peut les expliquer par ses paroles. L'œil ne se rassasie point de voir, et l'oreille ne se lasse point d'écouter.
9. Qu'est-ce qui a été autrefois? c'est ce qui doit être à l'avenir. Qu'est-ce qui s'est fait? c'est ce qui doit se faire encore.
10. Rien n'est nouveau sous le soleil; et nul ne peut dire: Voilà une chose nouvelle; car elle a déjà été dans les siècles qui se sont passés avant nous.
11. On ne se souvient plus de ce qui a précédé; mais les choses qui doivent arriver après nous seront oubliées de même par ceux qui viendront ensuite.
12. Moi l'Ecclesiaste, j'ai été roi d'Israël dans Jérusalem.
13. Et je résolus en moi-même de rechercher et d'examiner avec sagesse tout ce qui se passe sous le soleil. Dieu a donné aux enfants des hommes cette fâcheuse occupation pour les exercer.
14. J'ai vu tout ce qui se fait sous le soleil, et j'ai trouvé que tout était vanité et affliction d'esprit.
15. Les pervers se corrigent difficilement, et le nombre des insensés est infini.
16. J'ai parlé en mon cœur, disant: Voici, je suis devenu grand, et j'ai surpassé en sagesse tous ceux qui ont été avant moi dans Jérusalem. Mon esprit a contemplé bien des choses avec attention, et j'ai beaucoup appris;
17. J'ai appliqué mon cœur pour connaître la prudence et la science, les erreurs et l'imprudence, et j'ai reconnu qu'en cela même il y avait bien de la peine et de l'affliction d'esprit.
18. Parce qu'une grande sagesse est accompagnée d'une grande indignation, et que plus on a de science, plus on a de peine.

COMMENTARIUM.

In tribus libris Salomonis traduntur tria sapientiam extollente magnificè, quæ sunt (secundum Empedoclem) mobilis affluentie contemptus, futurae felicitatis appetitus, et mentis illustratio. Et istud tertium in ordine doctrinae est primum, quia via est compendiosa ad assecutionem aliorum: propter quod traditur in primo libro qui dicitur Parabola Salomonis, quo finito accedit ad secundum in libro Ecclesiastis, in quo traditur mobilis affluentie contemptus.

Circa quod sciendum quod tempore Salomonis sapientie studium viguit in Jerusalem, quia omnes reges terræ et potentes desiderabant audire sapientiam Salomonis, ut dicitur tertii Regum quarto. Et quia circa felicitatem hominis multi variè dixerant et dicebant (nam aliqui ponebant eam in divitiis, alii in delicis, et in aliis honoribus, et sic de pluribus aliis bonis quæ per laborem hominum acquiri possunt in vitâ presentî); idè Salomon voluit hanc questionem tractare in hoc libro, ostendendo quòd in talibus bonis non consistit felicitas hominis, sed in Deo, qui est bonum infinitum. Et dividitur liber iste in duas partes, scilicet in proœmium et tractatum, qui incipit ibi: *Vanitas vanitatum, dixit, etc.* Circa primum notificatur auctor hujus libri, ministerialis tamen (quia Deus est auctor principalis), et primò quantum ad ejus sapientiam, cum dicitur:

VERS. 1. — VERBA ECCLESIASTE, id est, Salomonis, qui Ecclesiastes (1) dicitur, id est, concionator, quia per sapientiam sibi datam erat aptus ad concionandum et persuadendum aliis veritatem. Secundò quantum ad genus, cum dicitur:

FLII DAVID, qui fuit sanctissimus. Tertio quantum ad dignitatem, cum dicitur:

REGIS JERUSALEM. Ita quòd: *regis* refertur ad David et Salomonem; uterque enim regnavit in Jerusalem. Et licet regnum ipsorum ad alia loca et ad alias civitates se extenderet, exprimitur tamen specialiter Jerusalem, quia erat metropolis in regno, et electa ad Dei cultum.

VERS. 2. — VANITAS VANITATUM, DIXIT ECCLESIASTES (2). Hic incipit tractatus, et dividitur in duas par-

(1) Patet ex ipso verborum tenore et sententiâ hunc non tam esse libri titulum, ut censurè S. Gregorius Nyssens. homil. 4, Hugo Victor. et Hugo cardinalis, Dionysius, et alii, quam ipsum libri exordium. Hic enim liber incipit, hieque ad marginem notatur primus primi capituli versus. Inde tamen desumptus est libri titulus et nomenclatura, ut vocatur Ecclesiastes, quod nomen solidè improbat Lutherus in Collatione, dicens hunc librum non esse Ecclesiasten, sed Politicæ vel Economicæ Salomonis nuncupandum: quia in re toti Ecclesie patribusque omnibus, qui eum Ecclesiasten vocaverunt, contradicunt, cosque inscitie arrogantis supercilio coarguit. (Corn. à Lap.) (2) Antiqui interpretes, præter Septuaginta, teste Hieronymo, vertebant, *vapor vaporum, fumus, aura tenuis*; sed vanitas aliquid sonat exilius, ipsum nempe nihilum, imò nihilum nihil, hoc est, purissimum, atque, ut ita dicam, nullissimum, nihilum: quod nec semel dixisse sulticant; imò tertium ac tertio eum Ecclesiastæ exclamare compellimur: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.* (Bossuet.)

tes, quia primò Salomon errores aliorum excludit; secundò propositum concludit capite 7. Prima adhuc in duas, quia primò proponit intentum in generali; secundò prosequitur in speciali, ibi:

GENERATIO. Propositum autem suum est excludere à verâ felicitate illâ, in quibus ab aliis ponebatur, scilicet divitiis et honores, et consimilia, quæ habentur in presentî vitâ, et hoc est quod dicitur: *Vanitas vanitatum*, id est, vanitas maxima; sicut charitas dicitur virtus virtutum, quia est maxima inter virtutes, et rosa flos florum, quia pulchrior est inter alios flores.

ECCLESIASTES. Id est, Salomon, qui dicitur Ecclesiastes, id est, concionator, quia pertractando opinionem aliorum de felicitate, arguit ad diversas partes, ut videbitur prosequendo, et post determinat veritatem.

VANITAS VANITATUM. Repetitio est ejusdem ad majorum assertionem.

ET OMNIA. In quibus ab aliis ponitur felicitas.

VANITAS. Id est, sunt valde vana, eo modo loquendi quo dicitur valde liberalis, ipsa liberalitas: propter quod in talibus non est ponenda felicitas, de cujus ratione est frivolis et stabilitas, cum sit ultimum hominis bonum. Et ad probationem sui dicitur in generali subdit:

VERS. 5. — QUID HABET AMPLIUS, etc. Id est, in vitâ presentî; quasi dicat: Quilibet potest experiri quod non assequitur ex laboribus suis, nisi bonum instabile et amissibile, saltem per mortem quam non potest evadere.

VERS. 4. — GENERATIO PRÆTERIT, etc. Hic prosequitur in speciali ad excludendum bona vite presentis à verâ felicitate. Et dividitur in decem partes secundum numerum eorum quæ excludit. Partes patebunt prosequendo. Primum autem quod intendit excludere, est scientia humanitatis acquisita, quæ inter alia videtur magis bonum. Unde et multi philosophi posuerunt in ea beatitudinem hominis, dicentes eum tunc esse felicem quando in ejus mente describitur totus orbis per scientiam perfectam. Hoc autem excludit in hoc capite primò, quia ipso excluso, alia in quodam generati sunt exclusa, cum sint bona minorâ. In hoc autem sic procedit, quia propositum ostendit, primò in scientiâ speculativâ, secundò in practica, ibi: *Ubi cuncta, tertio, inferunt conclusio intentâ, ibi: Locutus sum.* Prima in duas, quia ostendit propositum primò per rationem, secundò per experientiam, ibi: *Ego Ecclesiastes.* Prima in tres, secundum tres rationes. Secunda ibi: *Non saturatur.* Tertia ibi: *Quid est quod fuit.* In primâ parte facit talem ratioconationem: Illa scientia est valde imperfecta, non potest dici felicitas hominis, quia de ratione felicitatis est, quod sit bonum perfectum, et illud quod modicum est, quasi nihil conquistatur, secundò physicoorum. Sed scientia acquisita quecumque modica est et imperfecta; ergo, etc. Circa istam ratioconationem sic procedit, quia primò declarat unde sit imperfecto et modicitas scientiæ ac-